

VYSTÚPENIE

MINISTRA ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY MIROSLAVA LAJČÁKA

NA XIX. ROČNÍKU

HODNOTIACEJ KONFERENCIE ZAHRANIČNEJ A EURÓPSKEJ POLITIKY SR

15. apríl 2019

Bratislava, Kongresová sála MZVEZ SR

Excelencie, dámy a páni, kolegovia, vážení hostia,

dúfam, že máte za sebou deň plný podnetov a produktívnych debát.

Dovoľte mi prispieť do diskusie niekoľkými myšlienkami a zhodnotiť dianie na svetovej a európskej scéne a vývoj u nás doma.

Dnes ráno som začal širším obrazom nálad na globálnej scéne – tak ako ich vnímam ako minister ZVEZ SR a ako som mal možnosť ich počas minulého roka pozorovať zo sály Valného zhromaždenia OSN v New Yorku.

Hovoril som o tom, že „povojnový“ svetový poriadok prechádza zásadnou transformáciou.

Že na svetovej scéne sa vynárajú noví hráči s ekonomickým a politickým potenciálom a svetové usporiadanie bude zrejme definované obnovením súperenia mocností.

Hovoril som, že Slovensko už existovalo v priesečníku záujmov mocností a denne sme na to doplácali.

Hovoril som, že to čo naša krajina potrebuje v tomto dynamickom dianí, keď sa na svetovej scéne snažíme nachádzať odpovede na otázky ako klimatická zmena, kybernetická bezpečnosť, migrácia či terorizmus - je spolupráca. Partnerstvo.

Systém založený na férových pravidlách a nie na tom, kto je väčší a silnejší.

Povedané v odbornej reči – čo naša krajina potrebuje je efektívny multilateralizmus.

Dovoľte mi teraz v tomto kontexte uviesť, čo toto dynamické dianie znamená pre vývoj v našom prostredí.

A začnem tým, ktoré je pre nás najdôležitejšie, najprirodzenejšie a najvýhodnejšie –

I. Európska únia

EÚ vníma, že svet sa rýchlo hýbe a my nemôžeme zostať stáť.

Multilateralizmus je v DNA EÚ – popretie multilateralizmu by bolo popretím podstaty EÚ.

Preto súčasná transformácia globálneho poriadku je strategickou výzvou pre EÚ.

O to viac, že hlas EÚ globálnych otázkach postupne tichol, tak ako ju stíhala jedna kríza za druhou počas ostatnej dekády - finančná, migračná, brexit.

O to viac, že EÚ zjavne zatiaľ nenašla potrebné odpovede.

V ostatnom čase aktívne hľadáme (a niekedy aj nachádzame) efektívne stratégie - voči Číne, Japonsku či Indii ...

Paradoxne súčasne bojujeme s tým, ako sa vysporiadať s novými zahraničnopolitickými prístupmi Washingtonu a o zedefinovaní vzťahov s Ruskom ťažko vôbec hovoriť.

Je to možno dané aj prirodzenosťou EÚ, že sa akoby podvedome bránila stať súčasťou nového „koncertu veľmocí“.

Ak však EÚ nechce byť objektom, ale tvorcom svetového usporiadania, musí si jasne zedefinovať svoje miesto v ňom.

Iba silná EÚ dokáže chrániť svojich občanov – zatiaľ to robí predovšetkým ekonomicky a politicky.

Vývoj však ukazuje, že musí viac investovať aj do „tvrdej“ bezpečnosti.

Práve teraz, pretože kumulácia volieb do EP, Sibiu. formovania nového viacročného finančného rámca a brexitu vytvára jedinečné momentum pre formovanie budúcnosti EÚ.

Či sa toto momentum transformuje na príležitosť alebo hrozbu pre EÚ ukážu už najbližšie dni a týždne.

Proeurópske sily by preto najmä v týchto dňoch nemali vyprázdniť priestor euro-strašičom.

Zámerne sa vyhýbam slovu euroskeptik – to svojho času bývala seriózna politická pozícia - diskusie medzi eurofilmi a euroskeptikmi legitímne formovali podobu EÚ.

Tí čo dnes strašia úniou však používajú lacný a povrchný populizmus, klamstvá gradované do nevídaných rozmerov „výdobytkami“ digitálnej doby.

V histórii nikdy nemali voľby do EP väčší význam ako teraz.

Tieto voľby však môžu vygenerovať nielen novú víziu pre EÚ, ale aj sily, ktorú úniu rozložia.

Schopnosť mobilizovať voličov sa môže stať kľúčovou pre budúcnosť EÚ.

Preto tí čo veria v EÚ by mali zabráť. *Práve teraz.* Ide o moment pravdy pre EÚ.

Takýmto momentom v súčasnosti prechádza aj

II. Vyšehradská štvorka

Slovensko prebralo predsedníctvo V4 v júni. Hoci to nebolo (nie je) pre nás prvé V4 predsedníctvo, asi by som ho označil za mimoriadnu výzvu.

V4 má niekedy problém efektívne odkomunikovať svoje legitímne názory a imidž V4 nie je v posledných rokoch najlepší.

Netreba si zakrývať oči pred tým, že V4 prežíva jedno z turbulentnejších období svojho vývoja. Ale netreba to ani dramatizovať.

Nikde som sa zatiaľ nestretol s názorom, že stredná Európa by bez V4 bola lepšia.

Nikto nemôže spochybníť, že V4 je príspevkom k stabilizácii strednej Európy.

Každý si všimne, ak V4 prezentuje nie celkom úplne väčšinový názor.

Menej si ale už všímame, že formát V4 umožňuje vydiskutovať si medzi sebou niektoré otázky, ktorými následne nezaťažujeme európsku úroveň.

Alebo prísť na európsku pôdu s jednou spoločnou pozíciou.

Tá nemusí byť v súlade s väčšinovým prúdom, ale to je snád' legitímne.

Okrem toho má V4 silný „koaličný“ potenciál – počas predsedníctva sme zorganizovali už mnoho stretnutí na rôznej úrovni a mnohé ešte chystáme.

Pripomeniem ale osobitne nadchádzajúce ministeriály V4 s krajinami východného partnerstva a krajinami západného Balkánu – pokiaľ viem, neexistuje iné zoskupenie krajín v Európe, ktoré by udržiavalo pravidelný každoročný dialóg s krajinami nášho susedstva, tak ako to robí práve V4.

Okrem predsedníctva V4 sme však v rokoch 2018 a 2019 prebrali na multilaterálnej scéne ďalšie výzvy, zodpovednosť a príležitosť v podobe predsedníctva vo VZ OSN a v OBSE.

III. Predsedníctvo vo VZ OSN

Predsedat' Valnému zhromaždeniu bola veľká česť a príležitosť.

Mottom 72. VZ OSN bolo: *ľudia na prvom mieste*.

Táto téma bola nosnou vo všetkých aktivitách počas celého roka. Jej ración je jednoduché - OSN nebola vytvorená pre štátnikov, ale pre všetkých obyvateľov tejto planéty.

Pozornosť má byť preto venovaná predovšetkým ľuďom – oni sú v centre migračnej krízy, sú obeťami teroristických útokov, sú vystavení nepriaznivým dopadom klimatickej zmeny.

Na základe tohto prístupu sme definovali priority 72. VZ OSN – venovali sa otázkam prevencie konfliktov, udržiavania mieru a trvalo udržateľného rozvoja s dôrazom na mládež a financovanie.

Vo všetkých spomenutých oblastiach sa nám podarilo dosiahnuť významný pokrok. Iniciovali sme niekoľko nových postupov, procesov a procedúr ... a množstvo skúseností a pozitívnych príkladov využívame aj v rámci nášho predsedníctva v OBSE.

IV. OBSE

Táto organizácia spája 57 krajín naprieč tromi kontinentmi.

Ide o jediná organizáciu (okrem OSN), kde za jedným stolom sedia US, Európa aj Rusko.

Jej jedinečnosť daná jej rozsahom je zároveň jej „prekliatím“ - miestami sa zdá, že združuje viac záujmov, než dokáže uniesť.

V našom prístupe sme ambiciózní – ale zostávame realistami.

Nemôžem sľúbiť, že na konci roka slávnostne oznámime, že slovenské predsedníctvo prispelo k ukončeniu konfliktu na Ukrajine.

Avšak snažíme sa hýbať veci k lepšiemu a aktívne pôsobiť najmä v dvoch smeroch:

1) odblokovať dialógy a procesy na najvyššej úrovni, tam kde na to bude vôľa (lebo aj v OBSE platí, že organizácia je v konečnom dôsledku len tým, čo z nej spraví jej členské štáty)

2) pomáhať riešiť problémy na lokálnej úrovni – pomôcť ľuďom postihnutým konfliktmi v priestore OBSE.

Chceme vytvárať priestor na to, aby sa krajiny OBSE dohodli na riešeniach, ktoré pomôžu ľuďom. Predovšetkým na Ukrajine, ale aj v Moldavsku a v Gruzínsku.

Na začiatku nášho predsedníctva som povedal, že Slovensko na seba prevzalo túto zodpovednosť, pretože cítime, že naša krajina po 26 rokoch svojho života je schopná dávať viac.

Že sme schopní prevziať zodpovednosť, postaviť sa do čela 57-čky a navigovať jej prácu.

Že vieme byť užitoční. Moje presvedčenie trvá.

Za vyše 3 mesiace našej činnosti sa nám podarilo pracovať na konkrétnych-užitočných riešeniach.

Napríklad na Ukrajine sme identifikovali 9 konkrétnych opatrení na budovanie dôvery a zlepšenie situácie ľudí žijúcich v zónach konfliktu.

Medzi nimi oprava mosta, cez ktorý denne prejdú tisíce ľudí z územia mimo kontroly centrálnej vlády v Kyjeve a naspäť. Odmínovanie prilahlých miest v území škôl či škôlok, alebo ochrana civilnej infraštruktúry.

O všetkých som rokoval s ministrami Klimkinom i Lavrovom – a nepočul som ani raz „nie“.

Verím teda, že v rámci nášho predsedníctva sa podarí dosiahnuť pokrok v týchto užitočných agendách.

Pre Slovensko má OBSE osobitný význam aj v tom, že aktívne pôsobí o.i. aj v dvoch kľúčových oblastiach nášho záujmu: Východná Európa a Balkán.

V. Východné partnerstvo a západný Balkán

Východné partnerstvo si pripomenie 10. výročie, ktoré ponúka veľmi rôznorodý pohľad – 6 krajín, 5 konfliktov, 3 asociačné dohody a 20 konkrétnych cieľov do roku 2020.

Výročia sú vždy príležitosťou na inventúru aj nové impulzy.

V čase, keď EÚ zjavne nie je pripravená na rozširovanie na východ, potrebujeme preskúmať „šedú zónu“ medzi asociačnými dohodami a plnohodnotným členstvom a ponúknuť partnerom možnosť priblížiť sa k EÚ v maximálnej možnej miere.

Teda tým z nich, ktorí na to budú pripravení a budú mať záujem.

Západný Balkán minulý rok ukázal obe svoje tváre:

- 1) tú tradičnú v srbsko-kosovskej otázke ako aj pri formovaní vládnych štruktúr v BaH.
- 2) nesmierne progresívnu pri vyriešení macedónskej otázky.

Je trochu škoda, že EÚ nedokázala na tento vývoj reagovať pružnejšie.

Naopak NATO sa ukázalo ako pripravené odpovedať a v súčasnosti sme na ceste rozšírenia o Severné Macedónsko.

VI. NATO

Aj na tomto príklade bolo možné vidieť, že v celkovo nie najlepšej atmosfére medzinárodných vzťahov je NATO organizáciou, ktorá:

- si udržiava si svoj kredit
- preukazuje efektívnu schopnosť adaptácie na nové podmienky
- drží dynamiku rozširovania
- má pomerne jasno vo svojich prioritách
- a aj napriek zložitým diskusiám NATO zásadne navyšuje výdavky na obranu

Jednou vetou – NATO dobre funguje

Zhodujeme sa v hodnotení rizík, panuje zhoda o strategických výzvach.

So spojencami robíme viac, intenzívnejšie a na viac miestach než kedykoľvek predtým a snažíme sa našu akcioskopnosť ďalej posilňovať.

Po 70 rokoch fungovania NATO plní svoju kľúčovú úlohu: efektívne zabezpečuje ochranu svojich členských štátov.

Ale akosi – v ostatnom čase sme intenzívnejšie spochybňovaní zvonku i sebou samými.

15 rokov nášho členstva akoby opäť vyžadovalo návrat k základom politickej a spoločenskej diskusie.

K vysvetľovaniu nevyhnutnosti kolektívnej obrany a kooperatívnej bezpečnosti pre ďalšiu existenciu Slovenska tak, ako ho poznáme a ako chceme, aby vyzeralo a rozvíjalo sa.

V ostatnom čase sa veľa skloňuje slovo suverenita.

Ale najlepšia garancia našej suverenity je uprostred nášho životného priestoru – uprostred EÚ a NATO.

Každé iné riešenie znamená to povedstné „byť na jedálnom lístku“ medzinárodnej hostiny.

O medzinárodnej politike nemôžeme rozmýšľať naivne a romanticky.

Myslieť si, že ak budeme nezávislí aj od USA, aj od Ruska, nebudeme nikoho ohrozovať, tak nám bude umožnené slobodne a v bezpečí sa naďalej rozvíjať.

Toto je pre krajinu našej veľkosti kriticky nebezpečné uvažovanie, ktoré ignoruje historické poučenia.

Práve malé krajiny bez spojencov sú ponechané napospas zápasu mocností.

Slová o neutralite sú pre Slovensko iluzórne.

Kto ju bude garantovať?

Neexistuje iná forma garancií, ktoré by nám zabezpečili ochranu lepšie než NATO – alebo má niekto pocit, že Budapeštianske memorandum ochránilo suverenitu a územnú celistvosť Ukrajiny?

Dnes je náš severný sused v EÚ a NATO, náš západný sused je v EÚ a NATO, náš južný sused je v EÚ a NATO a náš východný sused by chcel byť v EÚ a NATO.

Máme my byť niekde inde?

Neexistuje efektívnejšia a komplexnejšia ochrana vitálnych potrieb našej krajiny, než je členstvo v EÚ a NATO.

Na týchto premisách panoval na Slovensku dlhoročný politický konsenzus. Je nebezpečné pre našu krajinu, že sa narúša.

VII. Zahraničnopolitický konsenzus

Mali sme práve pred chvíľou na túto tému osobitný panel...

Dá sa na problematiku pozerat' dvojako optikou:

- 1) široko akceptovaný zahraničnopolitický konsenzus nie je automatická výbava všetkých štátov, naopak, taký vzácny konsenzus, aký sme mali u nás po dlhé roky, je skôr výnimkou;
- 2) to neznamená, že by sme sa mali ľahkovážne vzdávať tejto devízy, ktorá Slovensku veľmi pomohla.

Ak je navyše zámerne využívaná na vnútropolitické účely – je to gól do vlastnej brány a zahrávanie sa s kredibilitou a bezpečnosťou našej krajiny.

Mohli by sme to vybaviť lakonicky konštatovaním, že najťažšou súčasťou zahraničnej politiky je politika vnútorná.

To by ale bolo ľahkovážne.

V prípade strategického smerovania našej krajiny sa skutočne nehráme so slovíčkami.

Ale pracujeme s reálnymi záujmami a bezpečnosťou našej krajiny a postavením jej občanov.

Tu ozaj nie je priestor na experimenty, osobitne v čase keď dochádza k zásadnej transformácii medzinárodných vzťahov.

Naša krajina, ekonomika, občania potrebujú jasné dlhodobé zahraničnopolitické ukotvenie, nie krátkozraké experimentovanie.

Ako by presadzovaniu záujmov Slovenska pomohlo nebyť v EÚ a NATO?

Nesediť za tými rokovacími stolmi, kde sa rozhoduje o budúcnosti nášho regiónu a kontinentu?

Ako by nášmu rozvoju pomohlo prísť o miliardy z kohéznych fondov?

Prečo by bolo pre Slovensko lepšie zavádzať bariéry obchodu so susednými krajinami?

Prečo by našim občanom pomohlo stáť na hraničných kontrolách a nemať vo vreckách eurá?

Niekedy si človek musí položiť otázku, aký zmysel majú tieto populisticko-teoretické debaty.

Prečo tým zahlcujeme verejnú diskusiu, prečo zavádzame našich ľudí?

Podme diskutovať o tom, ako posilniť EÚ, ako posilniť NATO, lebo tým posilníme aj svoje postavenie.

Ale načo otvárame otázky, ktoré sme si rozdiskutovali a rozhodli pred mnohými rokmi.

A že sme sa rozhodli správne, dokazuje úspešný príbeh Slovenska.

VIII. Na záver

Excelencie, dámy a páni,

na hodnotiacej konferencii zahraničnej politiky vystupujem pravidelne už mnoho rokov.

Toto je ale zrejme prvý raz, čo som sa musel okrem tej zahraničnej – oveľa intenzívnejšie venovať politike vnútornej.

Pre náš rezort táto situácia znamená pokračovať vo vysvetľovaní a šírení povedomia.

Pripomínať prečo sme sa suverénne rozhodli vstúpiť do EÚ a NATO.

Pripomínať, do akého hodnotového ukotvenia Slovensko patrí. (A je trochu smutné, že to musíme pripomínať na 30. výročie Nežnej revolúcie)

Pripomínať, že neutralita je ilúziou a že byť mostom medzi východom a západom ani nemôžeme, ani nechceme.

Som rád, že prieskum Focusu zverejnený včera jasne ukázal, že veľká väčšina občanov Slovenska si toto všetko zreteľne uvedomuje.

Tak snád' to pomôže vytriezviť so zahranično-politického hazardovania aj viacerým našim politikom.

Dámy a páni,

Ešte raz mi dovoľte poďakovať za účasť Vám všetkým, veľmi sa teším účasti prezidenta SR a predsedu vlády SR a ďakujem im za ich slová.

Silné slová podpory Slovensku v Európskej únii a Severoatlantickej aliancii.

A tiež za slová ocenenia slovenským diplomatom.

Naša práca je tichá. Prebieha za rokovacím stolom a nezaberá titulné strany.

Ale ako sa hovorí: tam kde prestanú hovoriť diplomati začnú hovoriť zbrane.

Naša krajina možno nie je z tých najväčších. Ale naša diplomatická sila je obrovská.

Pomohla nám získať miesto za európskym stolom, odkiaľ množstvo skvelých diplomatov denne pracuje na tom, aby bolo Slovensko bezpečné a prosperujúce.

A ja im za to ďakujem.

Ďakujem za pozornosť.